

KA PROBLEMU POČETAKA BUBANJSKO-HUMSKE GRUPE

Milutin V. Garašanin

U beogradskom časopisu *Muzeji*, 1949 godine objavila je Draga Garašanin nekoliko interesantnih fragmenata keramike koji su nadjeni te iste godine u Zemunu¹. Iako predmeti nisu otkopani prilikom sistematskih iskopavanja, uslovi pod kojima su nadjeni daju pravo da se pretpostavi da bi se ovde radilo o jednom zatvorenom nalazu. Medju keramičkim fragmentima naročito se ističu dva primerka koji potiču od sudova ukrašenih srebrnasto belim slikanim trakama na mrkom i sivom pozadju². Prema analogijama koje joj stoje na raspoloženju D. Garašanin pretpostavlja da bi se ovde radilo o sudovima sa dva drška, i dovodi ove fragmente u vezu sa bubanjsko-humskom kulturnom grupom, što je bez sumnje opravdano³. Ova grupa pretstavlja pomoravsku varijantu velikog balkansko-anatolskog kompleksa materijalne kulture ranog bronzanog doba. Medjutim, drške o kojima je reč interesantne su i neobične u svom obliku. One su na donjem delu proširene i plastične, tako da su u stvari nalepljene na samu površinu suda. D. Garašanin, istakla je izuzetni karakter ovih drški, i našla im je i izvesne analogije⁴. Broj tih analogija može se medjutim, na osnovu novije strane literature koja Dragi Garašanin nije stajala na raspoloženju prilikom njenog rada proširiti. Pri tome se mogu dobiti i novi značajniji podaci za relativnu hronologiju bubanjsko-humske grupe. Na te podatke nameramamo da ukažemo u svom kratkom prilogu.

¹ Draga Garašanin, *Iz prehistorije Zemuna*. — Objekti ranog bronzanog doba iz Zemuna, *Muzeji* 3—4, Beograd 1949, 78—86.

² *Ibid.*, 79, br. 5 i sl. 5.

³ *Ibid.*, 84—85.

⁴ *Ibid.*, 83—84.

Na relativnu hronologiju bubanjsko-humske grupe u odnosu na vinčansku kulturnu grupu nedavno je ukazao V. Milojčić⁵. Kako Milojčić s pravom primećuje, i kako sam na drugom mestu takodje podvukao⁶, nalaze se u Pločniku i na Gradcu pored materijala vinčansko-pločničke faze (Vinča C-D), još i elementi ranog bronzanog doba Makedonije, dok se na samom Bbnju nalazi u sloju II a, jedan fragmentovani idol. S pravom je V. Milojčić ovu statuetu paralelisao sa pojavom u Vinči na dubini 5—4 m⁷, sa kojima se medjutim mogu paralelisati i izvesne statuete iz Pločnika⁸. S druge strane, bez sumnje je značajna i činjenica da je u Pločniku nadjena i jedna ostava bakarnih predmeta⁹. Iako su stratigrafski uslovi pod kojim je ova ostava nadjena sasvim nepouzdana, izgleda mi da se ona ipak može dovesti u vezu sa samim neolitskim naseljem u Pločniku, u kome se već nalaze i elementi bronzanog doba¹⁰. U vezi sa ovim za relativnu hronologiju značajan je nalaz iz Szeged Sziller, koji sadrži pored ostalog jednu bakarnu krstastu sekiru sa cevastim produženjem otvora za držalje, jedno šilo i dleto identično sa onim iz Pločnika¹¹. Kako je primetio P. Patay, šilo istog oblika nadjeno je i u grobu 6 u Pusztaistvanhaza¹², a sekira istog oblika poznata je iz nekropole u Decia Muresului, koja je veoma tesno vezana za bodrogkeresztur-kulturu u Madjarskoj¹³. I u grobu 18 nekropole u Jaszladany, nadjena je jedna krstasta sekira zajedno sa keramikom koja nesumnjivo pripada bodrogkeresztur-kulturi¹⁴. Tako bi se bar za kraj vinčansko-pločničkog naselja

⁵ V. Milojčić, *Chronologie der jüngeren Steinzeit, Mittel und Südosteuropa*, Berlin 1949, 65 i dalje. Up. i hronološku tabelu na kraju ovoga dela.

⁶ M. Garašanin, *Hronologija vinčanske kulture (Disertacija)* — Ljubljana 1950.

⁷ Milojčić, op. cit.

⁸ M. Garašanin, *Iz prvobitne istorije Kosova i Metohije*, Muzeji 5—4, 61.

⁹ M. Grbić, *Pločnik*, Beograd 1929, 15, sl. 98—102.

¹⁰ M. Garašanin, *Bakarne sekire sa otvorom za držalje u zbirci Umetničkog muzeja u Beogradu*, Muzeji 5, 1950, 101.

¹¹ P. Patay, *Kupferzeitliche Funde aus Mezösas, Dolgozatek XIX*, 1945, 140—141, T. XLIX, 1, 2, 9—13.

¹² *Ibid.*, 141.

¹³ M. Garašanin, op. cit., 102.

¹⁴ P. Patay, *Archéologiai értesítő*, III S, V—VI, 1944—1945, 16, Pl. VI, 5.

u Pločniku mogla pretpostaviti veza sa bodrogkereszturskom kulturom u pogledu relativno-hronološkog odnosa. U Pločniku međutim, nedostaju potpuno tipični primerci slikane keramike karakteristične za sloj II a na Bubnju, koja je poznata i sa Velike Humske Čuke¹⁵, a nadjena je i u Zemunu. Time se za početke bubanjsko-humske grupe dobija jedan prilično pouzdani terminus post quem, ukoliko naravno ne pretpostavimo da su dotični oblici bakarnih predmeta bili u upotrebi i duže vremena.

No ovde nam dolaze u pomoć oblici drški iz Zemuna. Drške istog oblika poznate su i sa Hunyadhalom kod Hodmezövasarhely-a. J. Banner je ove drške najpre datirao u kasno bronzano doba, no je kasnije izvršio reviziju ovoga datiranja¹⁶. Banner ističe da su drške istoga tipa nadjene i u Tiszakeszi i Tiszapolgar¹⁷. On konstatuje da su one nadjene zajedno sa keramičkim materijalom koji se pojavljuje i na nalazištima badenske i bodrogkereszturske kulture, a da su na istom terenu nadjene i drške sudova koje stoje u vezi sa pojavama Nagyrev kulture ranog bronzanog doba¹⁸. Iz svega ovog Banner zaključuje da se ovde radi o pojavama koje vode poreklo iz vremena pre bronzanog doba a žive i u eneolitu¹⁹.

Badenska i bodrogkeresztur kultura bile su, prema mađarskim arheolozima delimično istovremene, ali je badenska živela svakako duže²⁰. Nagyrev kultura pak, nesumnjivo je mlađja od njih. Međutim, ne može se sa sigurnošću tvrditi da su drške Nagyrev tipa u makakvoj vezi sa zatvorenim nalazom drški koje nas ovde interesuju. Štaviše, izgledalo bi verovatno da nedostatak fragmenata Nagyrev kulture u samom nalazu daje za njega izvestan terminus ante quem.

Ne možemo se ovde upuštati u problem porekla našega tipa drški. Činjenica da su one u Zemunu nadjene na frag-

¹⁵ A. Oršić—Slavetić, Bujanj, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Akademie der Wissenschaften IV, 1—2, Wien 1940.

¹⁶ J. Banner, La revisione d'un ritrovamento dell'età del Bronzo, *Archaeologiai ertesítő III S, II, 1941, 22—25.*

¹⁷ *Ibid.*, 25.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ P. Patay, Frühbronzezeitliche Kulturen in Ungarn, *Dissertationes Pannonicae II, 13, Budapest 1938, 18.*

mentima bubanjsko-humske grupe ne pruža dovoljno indicija u tome pravcu. Ona bi se mogla protumačiti tako da je taj tip drški karakterističan za bubanjsko-humsku grupu, no pri tome ne treba smesti s uma činjenicu da je nalazište u Zemunu u odnosu na bubanjsko-humsku grupu sasvim periferno, te se može računati i sa uticajima sa strane. U svakom slučaju, dleto iz Pločnika i drške iz Zemuna pružaju podatke za relativnu hronologiju početaka bubanjsko-humske grupe. Oni padaju negde na sam početak bronzanog doba, u vreme kada prestaje u Madjarskoj bodrogkereszturska kultura koju je, kako izgleda, delom nadživela badenska, u doba koje možda neznatno prethodi počecima Nagyrev kulture, perioda Toszeg A po hronološkom sistemu F. Tompe i P. Patay-a²¹.

²¹ Ibid.

ZUSAMMENFASSUNG

Zur Frage des Beginns der Bubanj-Hum Gruppe

Der wichtige keramische Fund aus Zemun (1—4), wo bemalte Scherben der Bubanj-Hum Gruppe mit einer besonderen Henkelbildung gefunden wurden, und der Verwahrfund mit Gegenständen aus Kupfer von Pločnik (9, 10), geben Verf. den Anlass dem Problem der Anfänge der Bubanj-Hum Kulturgruppe näher zu treten. Der Kupferpfriemen aus Pločnik ist mit jenem aus Szeged-Sziller identisch, den P. Patay mit Recht in die Zeit der Bodrogkeresztur-Kultur ansetzt (11—14). Da in Pločnik die typische bemalte Keramik der Stufe II a von Bubanj fehlt, ist dadurch ein terminus post quem für die Bubanj-Hum Gruppe im Verhältniss zur Kupferzeit Ungarns gegeben. Die typische Henkelbildung von Zemun ist auch aus Hunyadhalom und einigen anderen Fundstellen bekannt (16—19). Sie erscheint in geschlossenen Funden mit Gegenständen aus der Zeit der Bodrogkeresztur und Badener-Kultur, die nach Patay die Bodrogkeresztur-Kultur überlebt hat. Obwohl in Hunyadhalom nach Banner auch Scherben der Nagyrev-Kultur gefunden wurden, fehlen diese im geschlossenen Henkelfund dieser Fundstelle, wodurch vielleicht ein terminus ante quem für die erwähnte Henkelbildung geliefert wird. Dadurch scheint es erwiesen dass der Beginn der Bubanj-Hum Gruppe irgendwie knapp in die Zeit des Ueberganges aus der ungarischen Kupferzeit in die frühe Bronzezeit (Toszeg A nach Tompa und Patay) anzusetzen sei.